

0.14

TEMA 4/2015:
**BØRNS KROP, FØLELSER
OG SEKSUALITET**

Viden

Voksenholdninger

Regler i institutionen

0.14
NUL TIL FJORTEN

PÆDAGOGISK TIDSSKRIFT · Udgives af Dansk Pædagogisk Forum
Nr. 4/2015 · 25. årgang · December 2015

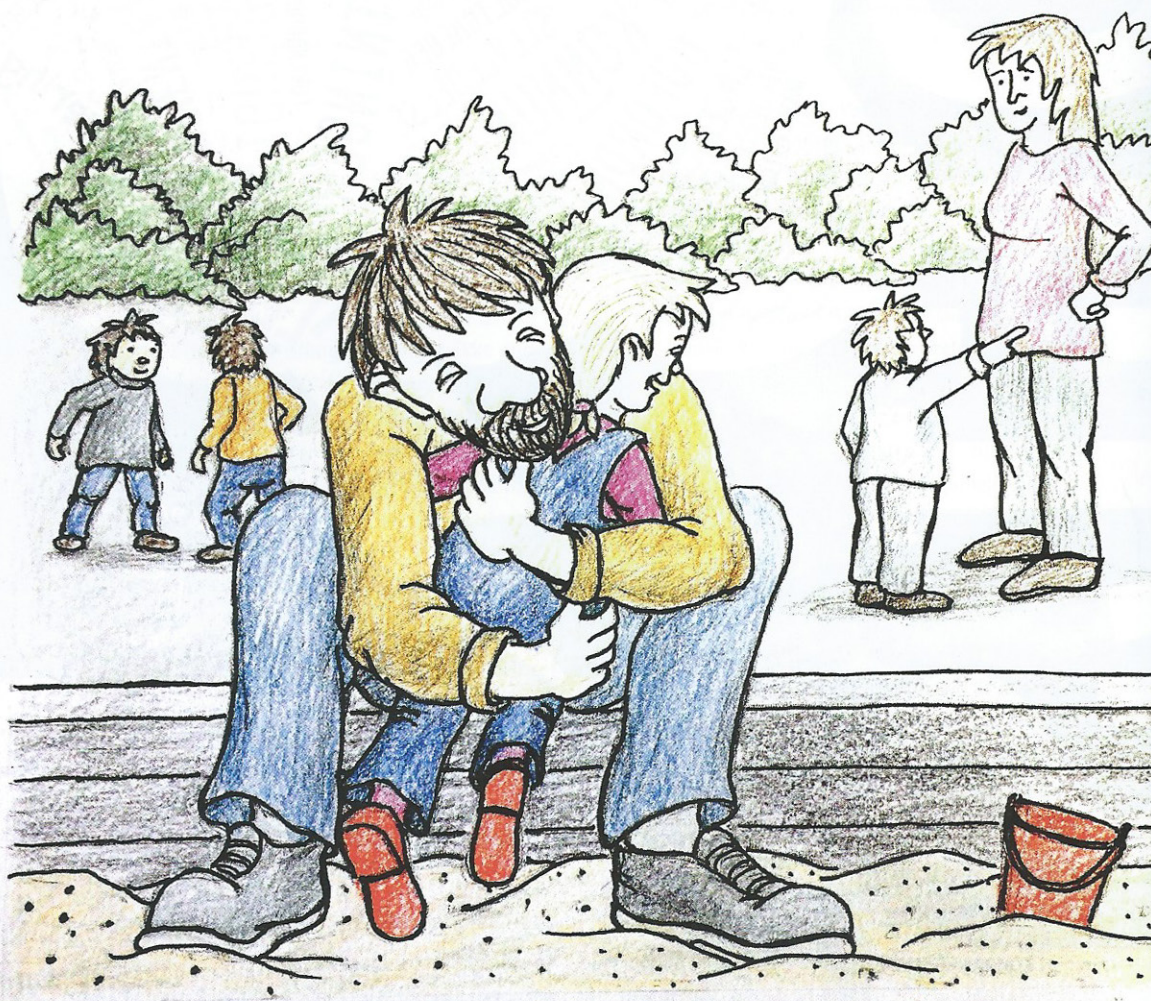

Det er helt afgørende, at pædagogen har indsigt i børns kropslige udvikling og seksualitet og at de også er i stand til at formidle denne viden til måske skræmte og uvidende forældre.

Af Tina Gaarden Geertsen, Sundhedsplejerske og Master i Sexologi AAU

"...barnet har fra livets start behov for at mærke intimitet, kropskontakten, nærhed og fysisk berøring i en tillidsfuld relation til voksne som omsorgspersoner..."

Tegner: Lotte Elisabeth Kinner

BARNETS SEKSUALITET ER IKKE EN UMODEN UDGAVE AF DEN VOKSNES SEKSUALITET

I foråret 2015 skrev jeg masterafhandling om små børns seksualitet¹, ud fra blandt andet en kvalitativ interviewundersøgelse med pædagoger i Nordjyske daginstitutioner, for at få indblik i deres viden, udfordringer og praksiserfaringer med børns seksualitet. Denne artikel tager afsæt i masterafhandlingens kvalitative fund og resultater.

Det "seksuelle spøgelse"

Stigende overgrebsfokusering i medierne resulterer i, at en stor del af den offentlige debat om børns seksualitet handler om forebyggelse af overgreb, mens der er begrænset fokus på at fremme en sund og naturlig seksuel udvikling hos små børn. Der ses en stigende frygt for overgreb og utryghed fra forældrenes side, som ikke er set

ningsfuld relation til, mens pædagoger udgør en meget lille risiko².

Overgrebsfrygten breder sig også til børnenes seksuelt betonedede doktorlege, og det kan hæmme børnenes naturlige kropslige nysgerrighed, med risiko for at barnet ikke i tilstrækkelig grad lærer at fornemme og mærke egne og andres grænser. Derfor er der behov for, at pædagoger er klædt på med kvalificeret viden om, hvad der kendetegner helt almindelig infantil seksualitet, og at de samtidig er i stand til at formidle denne viden til de ofte sårbare og let skræmte forældre.

Forskel på infantil seksualitet og voksen-seksualitet

Denne viden går blandt andet ud på, at doktorleg er en "raskheds-faktor" med betydning for barnets livsglæde og naturlige forhold til krop og køn. Børns seksualitet foregår med hele kroppen og er ikke målrettet bestemte steder på kroppen. Barnet fornemmer seksualitetens gådefuldhed men har ikke forudsætning for at forstå seksualiteten på samme måde som voksne, og derved adskiller barnets seksualitet sig grundlæggende fra voksen-seksualitet.

Barnets seksualitet er spontan, diffus, sanselig og først og fremmest knyttet til lyst, spænding og leg. **Barnet** har en nysgerrighed og umiddelbar glæde ved egen krop og en spontan, sanselig lyst til at gå på opdagelse i både krop og verden. Denne infantile lystfølelse er en integreret del af barnets fysiologi, følelsesliv og erfaringsfelt og udgør *fundamentet* for udvikling af en sund sek-

Meget tyder samtidig på, at forældre bliver mere og mere uvidende om børns almindelige seksualitet.

i tidligere generationer. Meget tyder *samtidig* på, at forældre bliver mere og mere uvidende om børns almindelige seksualitet.

I modsætning til det indtryk man kan få fra medierne, så sker størstedelen og de mest alvorlige overgreb i de nære relationer i barnets familie eller nære bekendte, som børnene har en betyd-

1 Masterafhandlingen findes på: www.paedagogiskforum.dk; se under 0-14 nr. 4-2015

2 Jf. "Den professionelle tvivl. Tegn og reaktioner på seksuelle overgreb mod børn og unge". Et fagligt vejledningsmateriale SIS0, www.socialstyrelsen.dk

0-14 4 2015

sualitet. Uden viden om denne naturlige infantile seksualitet er der risiko for, at voksne forudsætter, at barnets seksualitet er en umoden udgave af den voksnes seksualitet. Det er den *ikke*.

Et positivt krops- og seksualitetsvenligt miljø omkring børn i daginstitutioner

Derfor er det også en del af den nødvendige grundviden, at *barnet* fra livets start har behov for at mærke intimitet, kropskontakt, nærhed og fysisk berøring i en tillidsfuld relation til voksne omsorgspersoner for at kunne udvikle sig optimalt med livsglæde og personlig integritet. Sansestimulation og kropskontakt er sundt for hjernens udvikling og virker beroligende *på børn*.

Børn har brug for, at voksne udsender positive signaler om kroppen, som medvirker til at barnet lærer almindelig grænsesætning, udvikler evnen til at indgå nære relationer og lærer kroppens funktioner at kende uden følelse af skyld og skam. Små børn har behov for kropskontakt og institutionerne bør melde åbent ud om dette.

Mine kvalitative interviews indikerer, at pædagogerne *har* erfaringsbaseret viden om dette fra dagligdagen i daginstitutionerne, men at de efterlyser kvalificeret *teoretisk* viden i forhold til, hvad der kendetegner helt almindelig seksualitet hos små børn, og hvordan de samarbejder bedst muligt med forældrene om dette. Især er der usikkerhed om, hvor grænsen går mellem sund og naturlig seksuel udvikling kontra seksualiseret grænseoverskridende adfærd og leg hos små børn. Interviewene indikerer tillige, at der mangler fælles værdimæssige rammer til at sikre et positivt krops- og seksualitetsvenligt miljø omkring børnene.

Forbud mod doktorleg og nøgne børn i daginstitutioner er en misforståelse

Retningslinjeundersøgelsen 2012³ afslører, at i modsætning til ovenstående har pædofilifrygt taget overhånd i mange danske institutioner og ført til skærpede regler og retningslinjer med forbud mod nøgne børn og minimal kropskontakt af børn i daginstitution. Flere steder undlader per-

sonalet konsekvent at tage børn på skødet for at undgå anklage og misforståelser men overskygger dermed det *sundhedsfremmende* perspektiv på barnets seksualitet.

Denne udvikling *usund* og er med til at sætte pædagogfaget ud på et alvorligt skråplan, fordi det går ud over omsorgen og hæmmer børnenes naturlige, *alderssvarende*, sanselige, kropslige nysgerrighed. *Retningslinjeundersøgelsen* giver anledning til refleksioner over, hvorvidt små børn i danske daginstitutioner i tilstrækkelig grad understøttes i en sund seksuel udvikling og trivsel, som ruste barnet til teenageårene, hvor det for alvor kan blive svært med kropsideitet, porno og seksualitet i en kropsfikseret idealistisk ungdomskultur.

Meget af det som hæmmer det pædagogiske arbejde i forhold til at understøtte børns seksualitet handler om frygt for forældrenes reaktioner

De kvalitative interviews indikerer også, at meget af det som hæmmer det pædagogiske arbejde i forhold til at understøtte børns seksualitet handler om frygt for forældrenes reaktioner. En erfaren kvindelig pædagog siger: "*Jeg tror, at vi har fralagt os ansvaret for den del af deres udvikling, altså vi ved godt at børnene har et behov for at undersøge sig selv og hinanden, og det kan vi godt lukke øjnene for, eller tænke, at nu skal de lige ha lov til at være lidt for sig selv (...) Børnene er ikke overvåget hele tiden, og de kan nemt komme til at undersøge hinanden i smug (...), men det er for at passe på personalet, at vi fralægger os ansvaret. Der kan jo komme anklager om det ene og det andet (...) vi er bange pga. alle de overgrebssager her og der*".

Selv om overgreb altså meget sjældent foregår i daginstitutioner, så udgør ventligtsindede, omsorgsfulde pædagoger alligevel en potentiel risiko og "pædofilispøgelset" truer tilliden mellem pædagoger og forældre. Barnets seksualitet og naturlige kropslige nysgerrighed bliver herved et problem, som personalet i den pågældende in-

3 Link til Paradox "Retningslinjeundersøgelsen 2012" – se gennemgang side 34 i dette 0-14
<http://smk.au.dk/forskning/forskningsgruppen-paradox/>

stitution helst vil lukke øjnene for. Det kan i den sammenhæng diskuteres, hvorvidt pædagogerne reelt kan fralægge sig ansvaret for barnets seksuelle udvikling og trivsel, idet pædagoger har ansvar for at understøtte barnets samlede udvikling og trivsel.

I en personalegruppe kan der være forskellige personlige grænser og holdninger til, hvad der kendetegner normal og grænseoverskridende seksuel adfærd hos børn. Mine interviews indikerer, at der er størst fælles faglighed omkring emnet i de institutioner, hvor personalegruppen åbent drøfter personlige grænser og barrierer i forhold til børnenes seksuelle leg og adfærd og har indhentet fælles kvalificeret viden, så deres personlige grænser og barrierer ikke slører det professionelle blik for tegn og signaler hos børn med en seksualiseret, grænseoverskridende adfærd.

Et samarbejde som bygger på høj faglighed, tillid og åben dialog med forældrene om barnets seksuelle udvikling og trivsel vil skabe tryghed og medvirke til at nedbryde den stigende frygtkultur og tabu omkring små børns seksualitet, så man ikke overser diffuse tegn og signaler hos børn, som reelt burde vække bekymring. Omvendt er der risiko for at dramatisere en leg og adfærd hos barnet, der tilhører en sund og almindelig nysgerrig seksuel udvikling, hvorved man risikerer at kvæle børnene i voksenparanoia.

"Jeg synes at emnet hører hjemme i en læreplan.." (pædagog)

Børns seksualitet bør være med i de pædagogiske læreplaner og i kommunal sundhedspolitik

Interviewundersøgelsen afslører, at børns seksualitet ikke indgår i de pædagogiske læreplaner – formentlig fordi emnet er stærkt tabuiseret, og fordi mange mangler kvalificeret viden om emnet.

Hvilken viden har pædagoger da brug for, så de kan understøtte børns seksualitet bedst muligt? En mandlig pædagog i min interviewundersø-

gelse siger: (...) *det vi mangler, er en grundlæggende viden om børns seksualitet. Hvor er grænserne, og hvad er de overordnede forventninger til os som personale? Specifikt efterlyses case-baseret vejledning om, hvor grænsen går mellem normal, accepteret og bekymrende seksuel udvikling. Han siger samtidig: "Jeg synes at emnet hører hjemme i en læreplan, for det er jo en del af barnets naturlige udvikling...man kunne måske skrive det ind under barnets personlige udvikling, for det er en vigtig del af udviklingen, at barnet også lærer sin egen krop at kende og kan kende forskel på pige og dreng."*

I Hjørring Kommune har vi indskrevet børns seksuelle sundhed og trivsel i vores sundhedspolitik

Samtidig kan det ud fra mit materiale anbefales, at børns seksualitet indgår i en overordnet kommunal sundhedspolitik, som kan danne grundlag for udarbejdelse af en målrettet, kvalificeret forebyggelsesstrategi⁴. I Hjørring Kommune har vi indskrevet børns seksuelle sundhed og trivsel i vores sundhedspolitik og har udarbejdet pædagogiske strategi- og handleplaner med tilbud om kvalificeret undervisning i alle daginstitutioner for både pædagoger og forældre, med det mål at øge det fælles fokus på børns seksuelle sundhed og trivsel som et emne, der prioriteres på lige fod med, at der arbejdes professionelt med at understøtte barnets motoriske og sproglige udvikling.

Indsatsen skal sikre krops- og seksualitetsvenlige institutionsrammer, som lader børnene gå på opdagelse i krop og køn, så de kan opbygge den livsglæde, selvtillid og kropslige integritet, som gør dem i stand til at passe godt på sig selv og hinanden, og kaste sig ud i livet med alle sanser vakte.

tina.gaarden.geertsen@hjoerring.dk

⁴ jf. Forebyggelsespakke for Seksuel Sundhed, Sundhedsstyrelsen 2012.